Кіотські свята і народний календар

Ооморі Кейко

Oomori Keiko. Kyoto Holidays and Folk Calendar

Holidays and ceremonies of calendar cycle in the Kyoto region and other localities of Japan are characterized in the article. The population of Kyoto adhered to the ancient ceremonies long enough, due to influential Buddhist and Shinto monks. The author repeats over and over again, that in a city culture the traditional ceremonial calendar disappears gradually, remaining the prerogative of temple's celebrations.

大森惠子 日本の年中行事 —京都の祭りと歳時記—

京都を中心に祭日や歳時記の特徴について考察。京都は仏教や神道の担い手たちによって非常に古い儀礼が保存されている。地域文化では、儀礼の担い手によってそれは特権的に保存されているが、季節ごとの儀礼は次第に減少している。

З давніх часів у різних куточках Японії проводяться різноманітні обряди, які сповіщають про зміну пір року. Звичайні робочі дні *ке* чергуються також зі святковими днями *харе*, коли вшановують синтоїстських та буддійських божеств, і саме ці поняття – *ке* та *харе* – протиставляються в обрядовій культурі. З давніх-давен, зливаючись із особливостями певних регіонів, з покоління до покоління передавалися традиції свят та народних обрядів [1].

Для того, щоб виразно змалювати місцевий колорит, звернемося до обрядів, які проводили там, де активно розвивалися торгівля та ремісництво. У великих містах, наприклад, у Кіото, традицій проведення стародавніх обрядів старанно дотримувалися в заможних родинах, що займалися торгівлею, а також у буддійських та синтоїстських храмах. У цій статті висвітлимо особливості фестивалів та релігійних свят, відомих у Кіото та загалом у країні, з погляду як релігії, так і етнографії.

Свята на початку весни

(1) Ооояма-сай

У районі Кіото – Фусімі, – у синтоїстському святилищі Фусімінарі-тайся щороку 5 січня відбувається свято Ооояма-сай (свято Великої Гори). У цьому святі використовують глиняний посуд, тому воно має й іншу назву – *одокі-но гьодзі* (обряд із глиняним посудом).

Після проведення церемонії в головній залі святилища музиканти, чия гра супроводжує молебен, та священнослужителі переходять до спеціального підвищення на території храму – місця проведення святкового богослужіння *ґодзентані*, де відбувається ритуал *сандзьо-но ґі* (церемонія на вершині гори). Після проголошення молитов виносять близько 70 глиняних ритуальних чарочок, в які розливають неочищене (*накаґумі-дзаке*) та очищене *саке* і виставляють на великі камені. Цей ритуал присвячується горі Інарі-яма для вшанування її бога-покровителя [2].

Після невеликого святкування, коли розлите саке в чарочках роздають гостям та глядачам фестивалю, музиканти та служителі храму одягають на шию намисто, зроблене з трави Lycopodium Clavatum (плавун булавоподібний), та вирушають до семи синтоїстських святилищ на вершині гори Інарі-яма. Цей ритуал називається *сіменавахарі-сіндзію*. Раніше головною його метою було відокремлення чистої, священної землі через зав'язування мотузок перед богами. У наш час мотузки в семи храмах зав'язують ще до початку свята, а ритуал зводиться до прочитання молитов головним священнослужителем.

Священнослужителі та музиканти продовжують свій шлях після того, як в одному зі святилищ їм чіпляють до вух кедрові гілочки. Вони обходять навколо гори, після чого спускаються до храму Фусімінарітайся. Отже, свято Ооояма покликане запросити богиню гори Фусімінарі-яма до храму, розміщеного біля її підніжжя. Окрім цього, воно є своєрідним проханням та молитвою про добрий урожай, процвітання у справах та домашній затишок [3].

Цікаві факти пов'язані з ритуальними глиняними чарочками, що з'являються під час проведення церемонії. За формою вони нагадують вухо, тому їх ще називають *мімі кавараке* (вушка-посудинки). До 1935 року після закінчення ритуалу *сандзьо-но гі* глядачі намагалися вкрасти чарочки, бо ввважалося, що ті, в кого це вийде, будуть успішними у своїх справах. Під час Другої світової війни побутувало вірування, що глиняна «чарочка-вушко» сприятиме перемозі, а людина, яка нею заволодіє, обов'язково повернеться з війни – тому намагалися отримати хоча б черепок.

(2) Тоока-Ебісу

Святилище Ебісу-дзіндзя, розміщене в Кіото в районі Хіґасіяма, разом зі святилищами Нісімія-Ебісу-дзіндзя у преф. Хьоґо та Імамія Ебісу-дзіндзя у преф. Осака, входить до трьох найбільших святилищ, де вшановують бога щастя Ебісу. У цей храм люди приходять, щоби помолитися за процвітання в торгівлі, спокій у домі та про захист у дорозі. Кожного року на початку січня люди приходять сюди, щоби відвідати свята, які тут відбуваються: 8.01 – Свято запрошення щастя (Сьофуку-сай); 9.01 – Вечірнє свято Ебісу (Йої Ебісу-сай); 10.01 – Велике свято Ебісу або Першого Ебісу (Дай Ебісу-сай, Хацу Ебісу); 11.01 – Свято щастя, що залишилося (Нокорі фуку-сай); 12.01 – Свято сіяння щастя (Макіфуку-сай). Упродовж п'яти днів територія святилища повниться людьми, звідусіль чути заклики музикантів *хаясі*: «Бажаєш процвітання – бери бамбук!» Після відвідання головної зали святилища спеціально запрошені актори й танцюристи дарують усім паломникам гілочки бамбука (саса), на які люди навішують куплені в храмі обереги. Оберегами можуть бути солом'яний мішечок щастя (фукутавара), віяло щастя (фукумі), грабельки (кумаде), карасик-щастя (фуку-тай) та човник із коштовностями (такара-буне). Ці обереги називаються *кіттьо-саса*, їх прийнято нести додому та ставити на сімейний вівтар, – тоді щастя залетить у дім, і впродовж усього року родина буде процвітати.

Бог Ебісу дуже старий і погано чує, тому, загадуючи бажання, треба сильно постукати по дошці, яка висить із лівого боку *хондена* (головного залу святилища), щоб воно здійснилося. Цей звичай має назву *рандзьо* і походить від буддійської церемонії, яку проводили до початку епохи Мейдзі (друга половина XIX ст.) ранньою весною. Під час церемонії монахи били гілками дерев і палицями по колонах та підлозі храму [4]. Повертаючись додому після святкування, по дорозі у відкритих лавках люди купують талісмани *нінкі-оойосе* (дослівно – притягувач популярності). *Нінкі-оойосе* має круглу форму японського капелюха *каса,* обтягнутого червоною тканиною, всередині якого прикріплено багато паперових ляльок. Цей святковий предмет покликаний збирати багато людей у крамниці господаря.

(3) Хацуума

У кожному куточку Японії 2 лютого в день Хацуума (в 2008 році – 12 лютого) люди відвідують святилища бога рису Інарі та роблять йому підношення у вигляді *абураа-ґе* (продукт із сої), саке, рису з червоними бобами та сушеної риби. Люди моляться про добрий урожай та улов риби, процвітання у справах та захист від негараздів і нещасть. За звичаєм, якщо помолитися саме в день Хацуума, молитва матиме більший ефект, ніж прочитана у звичайний день. Чому ж у день Хацуума вшановують бога Інарі? Слід звернути увагу на походження традиції шумного святкування цього дня у святилищі Фусімі Інарі-тайся. У творі «Фудокі» («Описи звичаїв та земель») є запис про те, як одного разу вихідці з ремісничого роду *Хата* хотіли влучити з лука в рисовий коржик *моті*, та коли вони натягнули тетиву, коржик перетворився на білого птаха і злетів на вершину гори Інарі-яма. Там, де сів птах, зійшов рис, тому це місце стало священним місцем появи бога рису, і саме тут було зведено святилище Фусімі Інарі-тайся. Спершу святилище було місцем, де молилися богам родючості та богам різних харчів, на що вказує його назва (інарі – япон. мовою – рис). За два дні до свята Хацуума в головному і в інших павільйонах святилища розміщують *аояма-кадзарі* (зв'язані гілочки кедра та пасанії) для бога Інарі, що сходить із вершини гори до її підніжжя [5].

До початку XVII ст. відвідування святилища Фусімі Інарі-тайся в день Хацуума називали *фуку-маірі* (похід за щастям), люди в цей день брали в святилищі *сірусі-носуґі* (гілочки магічного кедра), до яких, як вважалося, під час свята вселявся бог Інарі. Повертаючись із храму додому, люди купували різні види злакового насіння та ляльки *фусімі*. Про це написано у творі «Йосю-фусі» 1686 року. За цими записами, якщо помістити гілочки кедра до сімейного вівтаря або встромити їх у власне поле, бог Інарі, який вважається ще й богом гір, також ставав богом полів, і в такому образі люди зустрічали його на своїх земельних ділянках. Із плином часу кількість населення, зайнятого в сільському господарстві, зменшується, і все ж багато людей у пошуках щастя обходять давні визначні місця гори Інарі-яма. А звичай забирати додому кедрові гілки, що під час свята уособлюють бога Інарі, живе й сьогодні [6].

(4) Сецубун

Під час Сецубуна, 2 лютого (2008 року – 3 лютого), у кожному будинку можна побачити, як люди, вигукуючи «дідьки за поріг, щастя – в дім» («оні ва сото, фуку ва уті»), розкидають боби. Так проганяють із дому демонів хвороб та злих духів, тобто проводять обряд очищення. У давні часи вважалося, що дідьки є духами предків, що приносять щастя своїм нащадкам, проте поступово їх стали вважати злими істотами, що завдають людині шкоди (саме такими їх зображують в японських казках), і яких стали виганяти з будинку бобами. Однак саме тому, що в давнину дідьків вважали духами, що приносять щастя, і в наші часи збереглися уявлення про генеалогію, що розглядає їх як пращурів [7].

Тепер ознайомимось із Сецубун-зборами, що проводяться упродовж двох днів до *Сецубуна* та двох днів після нього у храмі Мібу-дера, розміщеному в районі Накаґьо-ку в Кіото. На цих зборах злих духів виганяє величезний натовп, що нараховує десятки тисяч людей. Під час Сецубун-зборів інсценізується Мібу-дера Дайненбуцу-кьоґен (п'єса національного театру *кьоґен*, що демонструється тільки в цьому храмі), яку з 1952 року почали ставити саме під час *Сецубуна* і повторювати її багато разів під час святкування.

Вистава має такий сюжет. У вечір *Сецубуна* одна вдова запалює свічку на сімейному вівтарі, робить підношення богам у вигляді рибки на дошці з падуба. Раптом до неї приходить дідько в одязі подорожнього та проситься переночувати. Він змахує чарівним молоточком, від чого з'являється кімоно. Він дарує кімоно жінці, і та дозволяє йому зупинитися в будинку на ніч. Вони влаш-

товують велике свято. Дідько швидко п'яніє. Тоді жінка краде в нього молоточок та знімає з нього одяг. Коли дідько прокидається й бачить, що жінка все в нього відібрала, він нападає на неї. Тоді вдова кидає в нього бобами та змушує покинути будинок [8]. Так для жінки дідько став богом, що приходить до будинку невідомо звідки, приносить щастя та зникає (бог *Райхосін*).

Звичай відвідування храму Мібу-дера з метою вигнання зла в народі має назву *Сецубун-маїрі* або *Дзідзо-маїрі*. Під час *Сецубуна* на території храму з'являється багато лотків, що торгують глиняними тарілками *хораку*, на яких люди пишуть свій вік та стать. Люди підносять *хораку* божеству Дзідзо та моляться про захист від злих сил [9].

Літні свята

(1) Гіон-мацурі

15 та 16 липня напередодні свята Гіон-мацурі розпочинаються фестивалі Йоїйояма та Йоїяма. У ці дні в районі Гіон зі святкових колісниць *ямабоко* – невід'ємної частини свята – лунає барабанний бій, звуки гонга та флейти, на яких грають музиканти *хаясі*. Вулиці переповнені десятками тисяч людей. Вони розглядають прикрашений на честь свята будинок ради в районі Ямабоко, та давні ширми-прикраси, які виставляють жителі міста. Під час свята Йоїяма музиканти *хаясі*, прямуючи до храму Ясака-дзіндзя, виконують музику для богів, щоби наступного дня, коли розпочнеться головне свято, була гарна погода. Після цього в районі Мінаміканнон-яма статую богині Каннон обгортають у білу тканину та кладуть на паланкін. Молоді чоловіки на великій швидкості, здіймаючи галас, проносять статую по місту. Це називається *абаре-каннон* (буйна Каннон). Біля районної ради глядачам роздають *тімакі* (загорнутий у бамбукове листя рис), які є своєрідним оберегом від злих духів. Вважається, що *тімакі* можуть попереджувати появу злої сили, а також відганяти духів хвороб та епідемій. Віра в особливу силу *тімакі* пов'язана з такою легендою. У давні часи бог Сусаноо, стомившись під час подорожі, попросився переночувати до бідного чоловіка, який тепло зустрів бога у своєму будинку та щедро пригостив. Щоб йому віддячити, Сусаноо пообіцяв чоловікові, що його нащадки зможуть уникати хвороб та нещасть. На доказ цього він подарував бідняку віночок (*тінова*), який наказав прикріпити на себе.

Свято Гіон, що триває упродовж місяця, починається 1 липня з обряду *кіппу-ірі*, коли визначається порядок участі у святкуваннях колісниць. Воно завершується обрядом проходження через великий вінок *тінова* 30 липня у храмі Ясака-дзіндзя (район Хіґасі-яма в Кіото). До прийняття сонячного календаря після революції Мейдзі (1867 р.), за старим календарем це свято відбувалося 7 та 14 червня і відповідно називалося «зустріч богів» та «проводи богів». Найвідомішою церемонією під час святкування Ґіон-мацурі є обряд т. зв. «передсвята» *ямабоко-дзюнко* (процесія колісниць *ямабоко*). Тепер ця церемонія проводиться тільки 17 липня, хоча до 1966 року вона відбувалася також 24 липня та мала назву *атономацурі* – «післясвято». Теперішня форма проведення церемонії *ямабоко-дзюнко* – це результат злиття двох свят. Процесію незмінно очолює колісниця *наґіната-хоко*, а інші 32 колісниці-учасниці приєднуються до процесії в порядку, визначеному попереднім жеребкуванням.

Перед початком процесії до *наґіната-хоко*, підносячи на плечах, садять спеціально обраного хлопчика *ікітіґо*, який упродовж свята Ґіон-мацурі дотримується посту та суворого режиму. Вважається, що дитина *ікітіґо* є святою людиною, що уособлює бога під час свята, тому їй не можна торкатися ніжками землі. У давнину в усіх колісницях, окрім *фунебоко* (колісниці у формі корабля) сиділи *ікітіґо*. Та з 1929 року, після того, як в одній із колісниць дитину замінили на ляльку, до всіх колісниць, окрім головної *наґіната-хоко*, садили ляльок-*тіґо* замість *ікітіґо* [10]. 13 липня *ікітіґо* сідає на коня та разом із численним супроводом прямує до храму Ясака-дзіндзя, де отримує почесті через присвоєння військового звання. Ще одна важлива роль дитини-*ікітіґо* полягає в перерізанні солом'яної мотузки *сіменава*. Так, 17 липня відкривається процесія колісниць *ямабоко-дзюнко*.

Відомості про витоки свята Ґіон-мацурі знаходимо в давньому записі, з якого дізнаємося, що за часів правління імператора Сейва в 896 році внаслідок епідемії в Кіото захворіла та померла величезна кількість людей. Тоді імператор як пожертвування богу Ґодзутенно наказав Урабе-Хірамарду (служителю культа) розмістити у своєму саду шістдесят шість списів – стільки тоді було провінцій в Японії. Ймовірно, що колісниці, які беруть участь у святі Ґіон (в давнину воно ще називалося Ґіон-ґорьокай – зустріч духів на Ґіоні), набули теперішнього вигляду в епоху Нанбоку (XV ст.) У роки «смути Онін но ран» (друга половина XV ст.) половина колісниць *ямабоко* згоріла, і на довгий час святкування припинилися, але зберігся запис, що в 1500 році колісниці відновили. З часом завдяки жителям міста колісниці ставали все красивішими: їхні верхівки прикрашали ляльками, а гобелени, які вішалили зі всіх сторін колісниці, ставали все яскравішими. *Ямабоко* ставали все популярнішими, їх почали навіть називати «рухомими музеями», а тепер вони відомі в усьому світі. На верхівках колісниць втановлюють високі соснові та кедрові гілки, щоб вони обов'язково «дивилися» в небо. Ці дерева називали «прямі дерева», а повір'я, що в них під час свята вселяються духи [11], побутують і сьогодні. Коли колісниці проїжджають містом, «прямі дерева» вбирають у себе злих духів, а грою музик *хаясі* богів вшановують, задобрюють та відправляють за межі житлових районів міста, в чому й полягає головне завдання свята Гіон-мацурі. А звичай місцевих жителів розбирати колісниці одразу після їх прибуття до кварталів, яким вони належать, є ще й магічним актом, під час якого люди проганяють злих духів, розбираючи гілки, що увібрали їх у себе.

З другого боку, не можна забувати, що під час свята Ґіон-мацурі три священні паланкіни, в яких містяться предмети, що уособлюють тіла трьох богів храму Ясака-дзіндзя, проносять повз територію, де цих богів вшановують як богів-охоронців. Паланкін, до якого під час свята

поміщають «тіло» бога Сусаноо-но Омікото, несуть на міст Сідзьо-оохасі та збризкують водою з річки Камо. Цей обряд називають *мікосі-арай* (омивання священного паланкіна). Обряд проводиться 10 липня під час фестивалю Сінко-сай (коли «тіло» бога переносять із храмового святилища до паланкіна та проносять околицями міста), і 28 липня під час фестивалю Канко-сай (коли бога повертають зі священного паланкіна до головного святилища храму, де він завжди перебуває). Під час фестивалю Канко-сай процесія зі священним паланкіном прибуває до місця *отабісьо* (місце відпочинку богів), що є територією біля озера Сінсенен, оточеного зеленими насадженнями, де храмові служителі проводять церемонію *охакетате.* Після закінчення церемонії та відправлення священного паланкіна, *ґохей* (предмет із солом'яних мотузок та паперу, що використовується під час синтоїстських церемоній для очищення землі від злих духів) прибирають. Далі паланкін проносять до храмових воріт, де головний священнослужитель храму Сінсенен (храм, в якому вшановують богинь Каннон, Бендзаїтен, бога Ехо-сін та інших) зустрічає його. Як і в давнину, злих духів, що поширюють хвороби, під час обряду очищення змивають у ставок. Іншими словами, Гіон-мацурі вважається також і «фестивалем води», коли вшановують богів води *мідзуґамі*, змія, богинь Каннон та Бендзаїтен. Головною його метою є попере-дження епідемій, а в його основі лежить віра в духів.

Обряд Бон

(1) Рокудо-маїрі

З 7 по 10 серпня район Кіото Хігасі-яма поблизу храму Рокудо-тіннодзі переповнюється людьми, що беруть участь в обряді зустрічі духів *рокудо-маїрі*. Перед воротами храму стоїть камінь, на якому викарбувано «рокудоно цудзі» (перехрестя шести доріг), За переказами, саме тут в епоху Хейан було кладовище. Перед воротами та на території храму відкриваються лавки, де продають гілки *коомаякі* (різновид японської сосни), квіти лотоса й атрибути, необхідні для фестивалю О-бон. Паломники купують соснові гілки, та, промовляючи імена померлих, б'ють у храмовий дзвін. Його звучання, як вважається, доноситься до потойбічного світу, до царства мертвих. Відтак дух, чиє ім'я назвали, приходить до нашого світу, вселяється в соснову гілку та залишається зі своїми нащадками на час проведення фестивалю О-бон.

У ці дні на території храму розміщують зображення «Куманокандзін дзіккай-дзу» («Зображення десяти світів у Кумано») та «Тіннодзі санкей мандарадзу» («Зображення поломників у храмі Тіннодзі»), які знайомлять людей із давніми уявленнями пекла та раю. Люди моляться, щоб душі пращурів переродилися в раю, та звертаються до монахів, щоб вони своєю рукою написали на *мідзу-тооба* (дошка, що використовується під час відправлення панахиди) посмертне ім'я померлої людини. Після цього *мідзу-тооба* кладуть перед статуєю бодхісатви Дзідзо, та очищують її збризкуванням водою за допомою гілочки *комаякі* та молитвою про досягнення душами померлих просвітлення. Соснова гілочка, яку після церемонії *рокудо-маїрі* приносять додому, має стояти на буддійському вівтарі в домі упродовж шістнадцяти діб. Після закінчення церемонії *рокудо-маїрі*, яка є зустріччю Будди під час О-бону, відкривається власне фестиваль О-бон, що вшановує душі пращурів [13].

(2) Ґодзан Окурібі

Увечері 16 серпня проводиться обряд *Окурібі* (прощальні вогні), що також має назву Ґодзан Окурібі або Даймондзі Окурібі. Спочатку на схилі Ньоїґатаке гори Хіґасі-яма запалюють величезне вогнище у формі ієрогліфа *дай* (великий). Після цього в районі Мацуґасакі на горі Нісі-яма (Західна гора) водночас з'являються вогняні зображення ієрогліфів *мьо* та *хо*, що разом означають «чудесний закон» (мається на увазі буддійський закон). Поступово й на інших горах запалюють вогнища у формі ієрогліфів величезних розмірів: у районі Нісіґамо на горі Фуна-яма – ієрогліф у формі корабля «фуна-ґата»; на схилі Даймондзі гори Дайхокусан – *хідарі-даймондзі* (ще один ієрогліф *дай*, розміщений зліва); а на схилі Торії-мото гори Мандара-сан запалюють вогнище у формі синтоїстських воріт *торії* (*торії-ґата)*. Люди споглядають захоплююче видовище, склавши долоні, як під час молитви. Розмір одного елемента ієрогліфа *дай* становить 80 м, а двох інших – відповідно 160 м та 20 м, а загалом місць для вогнищ на горі із зображенням цього ієрогліфа – 75. Для вогнищ використовують приблизно 600 в'язанок хмизу (а також спеціальні дощечки *ґомаґі*, які розкидають на горі) [14]. Дощечки – це пожертвування, що були зроблені під час церемонії *ґомаґі-сіноо* 16 серпня, і на поверхні яких написані тексти молитов про заспокоєння душ пращурів та про захист від хвороб і від стихійного лиха. Ось як трактують походження традиції «прощальних вогнів» у місцевості біля храму Дзьодо-дзі. Одного разу Кободайсі або Кукай (засновник буддійської школи *сінґон*) перед молитвою розмістив ритуальні дощечки *комаґі* на вівтарі у формі ієрогліфа *дай*, що нагадує своєю формою людське тіло. Після цього він запалив їх та помолився за упокій душ, про добрий врожай та мир у країні. Саме з цього обряду розведення вогнища, під час якого спалюють дощечки з молитвами, і розпочалася традиція *Окурібі*. У збірці малюнків 1862 року «Каракумеїсьо-дзуе» («Збірка малюнків чарівних місць Кіото») також знаходимо різні теорії щодо походження традиції *Окурібі*, що певний час ще називалася *Манторо* (тисячі ліхтариків). А звичай проведення обряду закріпився на період з епохи Камакура до епохи Едо.

У збірці 1662 року «Аннайся» («Провідник»), описується, як люди прибивали цвяхами факели і потім їх запалювали, з чого можна судити, що до середини XVII ст. обряд *Окурібі* вже сформувався. У п'ятому сувої збірки малюнків «Міякомісьо-дзуе» («Збірки малюнків відомих столичних місць») є запис про запалення вогнищ у формі *фунагата*, тобто у формі корабля, на якому люди прагнули відправити духів до потойбічного світу (духів також відправляли на спеціальних човниках *бонсен*, які спускали в річку чи море). Поки палають ці вогнища, у буддійському

храмі Сайхо під барабанний бій та звуки гонга читають молитви та виконують танець *рокусай-ненбуцу* для заспокоєння духів предків [15].

Обряди в переддень та в перший день Нового року

(1) Окера-маїрі

31 грудня (в Японії цей день має назву Оомісока) та 1 січня (Ґантан) молоді люди і люди похилого віку прямують до святилища Ясака-дзіндзя (стара назва Ґіон-ся) в районі Хіґасі-яма для того, щоб отримати там священний вогонь. Цей звичай має назву Окера-мацурі або Кедзурі-каке-сіндзі, але більш поширеною є його назва Окера-маїрі. У святилищі Ясака-дзіндзя 28 грудня проводиться обряд розведення священного вогню, під час якого священнослужителі в головній залі святилища труть дерев'яний товкач із кипариса об ступку. Так вони добувають вогонь, який підносять богам. Залежно від часу, витраченого на видобування вогню, люди ворожать на удачу в новому році. У збірці малюнків 1787 року «Сюїміякомесьо-дзуе» («Збірка підібраних замальовок відомих столичних місць») є запис про те, що о другій годині ранку починається обряд Кедзурі-каке, під час якого запалюють дерев'яні палиці, встановлені по шість із правого та лівого боків святилища, та спостерігають за напрямом руху диму, – так визначають, яким буде врожай наступного року. Вважалося, що на території, в напрямку якої рухається дим, урожай буде поганим. Наприклад, якщо дим буде рухатись у східному напрямку (в напрямку преф. Сіґа), на цій території врожай буде поганим. Якщо ж дим піде на захід (у напрямку префектури Кіото та Хьоґо) – то врожай буде невдалим на цій території. У цій самій збірці є запис про те, що в цей день люди не ображалися, якщо чули на свою адресу неприємні речі, а, прямуючи до Ясака-дзіндзя, могли лаяти та обзивати інших людей. В епоху Едо сваритися було заборонено, тому сучасний обряд Окера-маїрі в народі ще називається Кенка-мацурі (свято сварок).

До наших часів зберігся звичай у новорічну ніч на території святилища запалювати ліхтарики *окера-торо* вогнем від священного вогнища. До них кладуть спеціальну лікарську траву *окера* (атрактилодес великоголовий), якій через її сильний запах приписують властивість відганяти злих духів та хвороби. Під час свята *Окера-мацурі*, у перший день нового року, спірально закручені корені лікарської трави *окера* підпалюють із ліхтариків *торо* та викидають із головної зали святилища на землю. Цей вогонь вважається первісним вогнем *окера-бі* (вогонь лікарської трави *окера*). У Кіото з давніх часів прийнято брати цей священний вогонь у вигляді вуглинки додому за допомогою «мотузки щастя» *кіттьо-нава* (або *хінава* – вогняна мотузка), а для того, щоб він не згас по дорозі, нею постійно рухають. «Мотузку щастя» виготовляють із волокон бамбука, закручених у формі мотузки, а її особливість полягає в тому, що, якщо її підпалити, вогонь не згасає. Люди приносять вуглинку додому, заварюють оофуку-тя (чай великого щастя)[16], готують традиційну новорічну страву *одзоні* та моляться про щастя й захист від лиха.

Як зазначалося, особливо багаті на свята в Японії січень та серпень. У січні під час свят люди моляться про добрий урожай, зустрічають та вшановують на своїх земельних ділянках та в домівках богів, а потім відправляють їх за межі території, де живуть люди (новорічна церемонія). Окрім того, є й ворожіння на наступний рік: про удачу та врожай. У серпні люди зустрічають душі померлих пращурів з того світу, вшановують та умиротворяють їх, а після молитов про добрий врожай здійснюють обряд *Бон-гьодзі*, покликаний проводити Будду до потойбічного світу. Цікаво, що Новий рік та О-бон схожі в обрядах зустрічі та вшанування духів предків (т. зв. «свята духів», *Тама-мацурі*). У цьому дослідженні ми розглянули японські свята на прикладах основних кіотських свят, але в різних куточках країни побутує багато й інших народних обрядів, що мають форму справжніх свят. Усі вони вшановують Будду та синтоїстських богів, мають на меті сприяти доброму врожаю та приносити людям щастя.

Але, наприклад, в Осаці зміна професій та занять мешканців міста поставила під загрозу зникнення народні календарні обряди, які в давнину проводили в кожному домі. Однак у релігійних обрядах, що проводяться в буддійських храмах та синтоїстських святилищах, зберігаються також і народні обряди, і, мабуть, без перебільшення можна сказати, що їх будуть наслідувати та зберігати й наступні покоління.

---

[1] *Ооморі Кейко*. Народний календар та народні мистецтва в регіоні Тадзіма. – Токіо: Івата-сьоїн, 1998.

[2] *Ооморі Кейко*. Культ Інарі та народні вірування. – Токіо: Івата-сьоїн,1994.

[3] Там само.

[4] *Ґорай Сігеру*. Народний календар у буддизмі. – Токіо: Кадокава, 1982.

[5] *Ооморі Кейко*. Дослідження з культури харчування в культі Інарі // Дослідження з культури харчування. №11. – Токіо. – Культурний центр «Адзіно мото», 2001.

[6] *Ооморі Кейко*. Культ Інарі…

[7] *Ооморі Кейко*. Народний календар та народні мистецтва…

[8] *Танака Рьокуко*. Мібу Дайненбуцу кьоген. – Кіото: Кахацу-косьо, 1953.

[9] *Ооморі Кейко*. Фантастичні оповіданняя про Дзідзо. – Токіо: Мейтьо-сюппан, 1993.

[10] *Ооморі Кейко*. Гіон-мацурі та гірські аскети // Фольклор та народні звичаї. – № 15. – 2005.

[11] *Ооморі Кейко*. Боги рослин та боги гір. Духи пращурів. – Міта, 2000.

[12] *Ооморі Кейко*. Буддійське мистецтво та віра в духів. – Токіо: Мейсьо-сюппан, 1992.

[13] *Ооморі Кейко*. Народний календар та народні мистецтва...

[14] *Івата Хідеакі*. – Обряд проводів предків у м. Кіото. – Кіото, 1990.

[15] *Ооморі Кейко*. Буддійське мистецтво…

[16] *Ооморі Кейко*. Образ Куя у фольклорі // Відомі японські буддійські монахи. – Т. 5. Куя – святий школи Дзьодо / Ред. Іто Юїсін. – Йосікава-бункан, 2005.

Переклад з японської Ольги Бутакової